

László Barkóczi, Sándor Soproni, *Die römischen Inschriften Ungarns. 3. Lieferung — Brigetio (Fortsetzung) und die Limesstrecke am Donauknie* (RIU III), Budapest, Akadémiai Kiadó — Bonn, Rudolf Habelt Verlag, 1981. Cuprinde 292 p. de text în 8°, 250 de fotografii, 318 desene și două hărți.

Volumul conține 314 inscripții (Nr. 635—948) culese din *civitas Azaliorum*, al cărei teritoriu va coincide cu cel al municipiului Brigetio și, de asemenea, din porțiunea de limes Brigetio-Aquincum. Materialul a fost împărțit între cei doi autori în felul următor: L. Barkóczi a prelucrat inscripțiile 635—748, iar S. Soproni inscripțiile 749—948. Metoda de lucru a rămas în linii generale cea folosită în primele două volume. Pe pagina din stînga se face o descriere arheologică a piesei, se citează bibliografia și, spre deosebire mai ales de volumul I, ni se oferă în marea majoritate a cazurilor textul dezvoltat al inscripției. Desenul inscripției îl găsim pe pagina din dreapta. Unul dintre reproșurile care pot fi adresate autorilor este că, dacă textul dezvoltat lipsește în CIL, el nu este publicat nici în RIU. Discutabilă este apoi economia de comentariu istoric, care, oricît de concis, este absolut necesar în cazul bogatei onomasticii celtice, al unor personaje importante sau al datării. Căci, trebuie observat că datarea piesei se face numai cînd ea este evidentă prin numele consulilor, dar că, în alte situații, cu mult mai numeroase, nu se recurge la elementele pe care le avem la îndemînă — scriere, tipul stelei, conținut, etc. Ar fi fost, de pildă, util să cunoaștem părerea autorilor privind datarea unor inscripții pomenind soldați care au pierit în războaie în care a fost implicată și provincia Dacia — Nr. 718: ... *deced(it) exp(editione) Dacisq;* Nr. 759: ... *incursu hostis Daciae decedit*. La fel de mult ne-ar fi interesat să cunoaștem semnificația, potrivit autorilor, a unor inscripții închinat lui Serapis *pro sal(ute) et victoria* (Nr. 753) sau *pro salut(e), victor(ia) et perpetuitate* (Nr. 800) a împăratului Caracalla. Pe de altă parte, ar fi fost foarte nimerit să se fi întocmit un indice al volumului, căci, pînă la apariția unui indice general după publicarea întregii serii de inscripții latine din Ungaria, este destul de greu să găsești o anumită inscripție sau un element al ei. Trebuie însă lăudat faptul că autorii au reprodus fotografiile, în general de bună calitate, la sfîrșitul volumului pe hîrtie cretată. Un alt merit al volumului și al întregii serii este că, deoarece documentele publicate depășesc cu mult interesul național, comentariile au fost făcute într-o limbă accesibilă tuturor specialiștilor.

În continuare, cîteva mărunte observații: La Nr. 648 în r. 2—3 aș citi, judecînd după fotografie, *Apon(ius—?) Sat[urnius—?] / eiusd(em)*. La Nr. 651 în r. 1—2 nu avem de-a face cu *Ex[tricati]*, ci cu *[ve](eranus) ex / ...* În inscripția Nr. 772 C. Iulius Commodus Orfitianus este amintit, în ciuda aparențelor, în calitate sa de guvernator și nu în cea de legat de legiune. Pentru r. 1—2 ale inscripției 774 propun lectura *Herculi m(e)d(ico) sac(rum)*, căci M trebuie să fi fost în legătură cu un E (v. alte ligaturi în r. 3), iar epitetul îl întîlnim și în Nr. 752 (*Nymphis medicis*). Textul inscripției Nr. 782 îl putem înțelege numai dacă socotim că în ultimul rînd a fost scris *suorum* în loc de *suis*. În ce privește Nr. 874, este greu de crezut că I. O. M. ar fi putut purta epitetul *A(u)g(ustus)*. La Nr. 913 literele înscrise în cerc, despre care se spune „die Buchstaben im Kreis sind nicht zu deuten“, par a reprezenta un simbol creștin. Colegul N. Vlassa, pe care l-am consultat, propune lectura *X(ρ)σ(τ)ς R(ex) R(egnantium) D(eus)*. Nu are nici o importanță dacă a treia literă este P (*rho*) sau R. Pentru Nr. 944 propun în r. 3—5 lectura *Canius Spe(ratus) f(ilio) s(uo) et] sibi vivo et coniugi vivae [fecit]*. Drept simple scăpări trebuie considerate *Dec(embri)s* în loc de *Dec(embribus)* la Nr. 673 și datarea în 197 în loc de 297 la Nr. 876.

IOAN PISO